

УДК 002.6+347,777+343.50/53+35.078+342.7

С. О. Півень

*Дніпропетровський національний університет
імені Олеся Гончара*

**ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ
ПОБУДОВИ В УКРАЇНІ
ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА**

Розглянуто стан правового забезпечення побудови в Україні інформаційного суспільства і визначено основні проблеми, що заважають сучасній Україні увійти до кола розвинених країн, де інформаційно-комунікаційні технології є провідною галуззю економіки.

Ключові слова: інформаційне суспільство, глобалістичні інформаційні процеси, правове регулювання, публічне інформаційне право.

Рассмотрено состояние правового обеспечения построения в Украине информационного общества и определены основные проблемы, не позволяющие современной Украине войти в число развитых стран, где информационно-коммуникационные технологии являются ведущей отраслью экономики.

Ключевые слова: информационное общество, глобалистические информационные процессы, правовое регулирование, публичное информационное право.

The state of legal support building information society in Ukraine and identifies the main issues that prevent today's Ukraine to enter the circle of developed countries, where information and communication technology is the leading sector of the economy.

Key words: information society, globalist information processes, regulation, public information law.

Сучасні процеси, що відбуваються в суспільстві різних країн, свідчать про інтенсивне формування глобального інформаційного суспільства, оскільки інформація є основою і продуктом людських комунікацій. Хто володіє інформацією, той володіє світом. Україна як демократична країна не може стояти осторонь глобалістичних інформаційних процесів. Осмислення необхідності кардинальних змін у сфері інформаційних правовідносин, оптимізація законодавства України відповідно до міжнародних вимог є важливою умовою входження її до кола розвинених країн.

В останній редакції Закону України «Про інформацію» (ст. 3) окреслені основні напрями державної інформаційної політики:

- забезпечення доступу кожного до інформації;
- забезпечення рівних можливостей щодо створення, збирання, одержання, зберігання, використання, поширення, охорони, захисту інформації;
- створення умов для формування в Україні інформаційного суспільства;
- забезпечення відкритості та прозорості діяльності суб'єктів владних повноважень;
- створення інформаційних систем і мереж інформації, розвиток електронного врядування;
- постійне оновлення, збагачення та зберігання національних інформаційних ресурсів;
- забезпечення інформаційної безпеки України;
- сприяння міжнародній співпраці в інформаційній сфері та входженню України до світового інформаційного простору.

В юридичній літературі на цей час не склалося єдиного підходу до визначення поняття «інформаційне суспільство», але ознаки цього постіндустріального суспільства зводяться до такого: 1) повсюдне впровадження науко- й інформаційномістких технологій; 2) бурхливе зростання індустрії знань, у яку переміщується все більше і більше людей та ресурсів; 3) у сфері освіти, науки, комп'ютерної діяльності, ЗМІ тощо продукується більше половини національного продукту; 4) радикальні зміни у співвідношенні робочого і вільного часу та особистих настановах людини; 5) зміна мотивацій людини від суто матеріальних цінностей і власності до можливостей самовираження та саморозвитку, задоволення роботою і життям; 6) використання інформації не лише для створення матеріальних і культурних благ, а й значною мірою для того, щоб формувати в громадян певні економічні, соціальні і політичну позиції; 7) формується новий тип споживача інформації. Змінюються пріоритети потреб особистості. Особистість будує характер своєї поведінки на ґрунті широкої інформації, умінні вибрати необхідну інформацію; 8) переосмислюється ставлення до природи і всього навколишнього середовища.

Серед українських учених, що досліджують питання теоретико-правових засад, формування інформаційного суспільства, можна назвати В. Д. Гавловського, В. С. Цимбалюка, Р. А. Калюжного, О. Е. Корочанського та ін. Вони вважають, що «особливість законодавства в умовах формування інформаційного суспільства – право-

ве регулювання створення, руху і споживання інформації різними суб'єктами (учасниками) соціальних відносин: окремих людей між собою, у соціальних формуваннях, суспільстві та державі, а також у міжнародних відносинах» [1, с. 2].

Орієнтація України на створення інформаційного суспільства й інтеграцію до європейського інформаційного суспільства вперше була передбачена Стратегією інтеграції України до ЄС (розд. 13), уперше ухваленою в 1998 р. Цей документ вимагав дотримання Україною нових вимог ЄС до сфери інформаційної політики та інформаційної безпеки. Уже тоді було зрозуміло, що Українська держава не ввійде до світового та європейського інформаційного простору на рівноправній основі без інтенсивного запровадження в усі сфери життя ІКТ, істотної перебудови системи державної інформаційної політики, необхідності зміцнювати прямі й зворотні зв'язки між владними структурами та суспільством, вирішення проблем ефективного розвитку національної інформаційної інфраструктури, прискорення процесів модернізації матеріально-технічної бази, надійного захисту інформаційних ресурсів.

Нині сфери ІКТ та розвитку інформаційного суспільства регулюються такими базовими законами України: «Про Концепцію Національної програми інформатизації»; «Про Національну програму інформатизації»; «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства України на 2007–2015 роки»; «Про інформацію», «Про електронні документи та електронний документообіг»; «Про електронний цифровий підпис»; «Про захист персональних даних», «Про доступ до публічної інформації» та ін.

Центральним галузевим нормативно-правовим актом, який за відсутності більш фундаментального документа можна назвати тимчасовою національною стратегією побудови інформаційного суспільства, є Закон України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки» (від 09.01.2007 р. № 537-V), на основі якого уряд прийняв відповідний план втілення його в життя.

Зазначеним законом встановлені основні стратегічні цілі розвитку інформаційного суспільства в Україні:

- прискорення розробки та впровадження новітніх конкурентоспроможних ІКТ в усі сфери суспільного життя, зокрема в економіку України і в діяльність органів державної влади й органів місцевого самоврядування;
- забезпечення комп'ютерної та інформаційної грамотності на-

селення, насамперед шляхом створення системи освіти, орієнтованої на використання новітніх ІКТ у формуванні всебічно розвинутої особистості;

- розвиток національної інформаційної інфраструктури та її інтеграція зі світовою інфраструктурою;

- державна підтримка нових «електронних» секторів економіки (торгівлі, фінансових і банківських послуг тощо);

- створення загальнодержавних інформаційних систем, насамперед у сферах охорони здоров'я, освіти, науки, культури, охорони довкілля;

- збереження культурної спадщини України шляхом її електронного документування; державна підтримка використання новітніх ІКТ засобами масової інформації;

- використання ІКТ для вдосконалення державного управління, відносин між державою і громадянами, становлення електронних форм взаємодії між органами державної влади й органами місцевого самоврядування і фізичними та юридичними особами;

- досягнення ефективної участі всіх регіонів у процесах становлення інформаційного суспільства шляхом децентралізації та підтримки регіональних і місцевих ініціатив;

- захист інформаційних прав громадян, насамперед щодо доступності інформації, захисту інформації про особу, підтримки демократичних інститутів та мінімізації ризику «інформаційної нерівності»;

- удосконалення законодавства з регулювання інформаційних відносин;

- покращення стану інформаційної безпеки в умовах використання новітніх ІКТ.

Згідно з розпорядженням Кабінету Міністрів України від 15.08.2007 р. № 653-р «Про затвердження плану заходів з виконання завдань, передбачених Законом України „Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки“» передбачено 18 заходів, виконання яких мало бути завершено у 2009 р.

За даними Держкомінформатизації, з них не завершено вісім. Із цих восьми три пов'язані з розробкою законів та підзаконних актів. Це, зокрема:

- розробка проектів Інформаційного кодексу України (Держкомтелерадіо);

- розробка галузевої програми розвитку телерадіомовлення в

інтернеті із залученням державних телерадіоорганізацій (Держкомтелерадіо);

– розробка навчальних програм із підготовки спеціалістів у сфері інформаційно-телекомунікаційних технологій з урахуванням сучасного стану її розвитку (МОН).

Водночас було досягнуто й певних успіхів у виконанні згаданого плану заходів. Наприклад:

– Кабінетом Міністрів України прийнято постанову від 12.08.2009 р. № 869 «Про затвердження загальних вимог до програмних продуктів, які закупаються та створюються на замовлення державних органів» (Держкомінформатизації);

– розроблено методичні рекомендації щодо використання інтернету під час проведення опитування (Держкомтелерадіо);

– підготовлено пропозиції щодо внесення змін до системи державних статистичних спостережень з метою створення системи моніторингу розвитку інформаційного суспільства (Держкомінформатизації);

– з метою визначення і вдосконалення вимог щодо створення та експлуатації засобів криптографічного захисту інформації, що є власністю держави, або інформації з обмеженим доступом, вимога щодо захисту якої встановлена законом, у 2009 р. підготовлено Указ Президента України від 28.08.2009 р. № 693 «Про внесення зміни до пункту 5 Положення про порядок здійснення криптографічного захисту інформації в Україні», спільний наказ Держкомпідприємництва та Адміністрації Держспецзв'язку від 20.01.2009 р. № 5/9, зареєстрований у Міністерстві юстиції України 11.02.2009 р. за № 130/16146 регуляторний акт «Ліцензійні умови провадження господарської діяльності з розроблення, виробництва, запровадження, обслуговування, дослідження ефективності систем і засобів технічного захисту інформації, надання послуг у галузі технічного захисту інформації»;

– завершено розроблення й затверджуються єдині технічні специфікації та регламенти електронного цифрового підпису та електронного документообігу. Реалізація проектів дозволить запропонувати органам виконавчої влади механізм обміну електронними документами між різними органами Держкомінформатизації;

– розроблені методичні рекомендації щодо імплементації положень директив ЄС, зазначених у Додатку до розділу «Інформаційне суспільство» проекту Угоди про асоціацію між Україною та ЄС (Мінтрансзв'язку та Мін'юст).

Водночас варто наголосити, що названі кроки, попри всю їхню важливість, є все ж фрагментарними, і чинна нормативно-правова база галузі залишиться неповною, неефективною й суперечливою, доки не будуть введені в дію три систематизуючих нормативних документи.

Сьогодні можна констатувати, що сукупність правових норм у сфері суспільних відносин щодо інформації, визначених у законах і підзаконних актах у нашій країні, досягла за кількістю критичної маси, що зумовлює необхідність і можливість виділення їх у теорії права в окрему міжгалузеву інституцію та інкорпорацію і легалізацію її на рівні законодавства.

Проте відкритим залишається питання формування доктрини, стратегії, концепції розвитку публічного права України у сфері суспільних інформаційних відносин.

Тож треба визначити, що основними проблемами на шляху формування інформаційного суспільства в Україні є:

- відсутність кодифікаційних нормативно-правових актів у сфері інформаційних правовідносин, що створюють правові засади процесу формування інформаційного суспільства;
- приділення недостатньої уваги регулюванню правовідносин у сфері інтернету і використання його необмежених можливостей у сфері державного управління;
- недостатній рівень фінансування щодо створення новітніх ІКТ;
- недостатній рівень комп'ютерної грамотності загального кола населення.

Вирішення цих проблем надасть можливість прискорити процес формування в Україні інформаційного суспільства.

Бібліографічні посилання

1. Інформаційному суспільству України інформаційне законодавство (щодо питань реформування законодавства у сфері суспільних інформаційних відносин) / Р. Калюжний, В. Гавловський, М. Гуцалюк, В. Цимбалюк // Правове, нормативне та метрологічне забезпечення системи захисту інформації в Україні. – 2001. – Вип. 2.
2. Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки: Закон України від 09.01.2007 р. № 537-V // Відомості Верховної Ради України. – 2007. – № 12.
3. Про інформацію: Закон України від 02.10.92 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 48.

Надійшла до редколегії 20.03.2013 р.